

WSOY POKKARI

Claes Andersson

Jokainen sydämeni lyönti

Merkintöjä elämästäni

Suomentanut Liisa Ryömä

Werner Söderström Osakeyhtiö Helsinki

Ruotsinkielinen alkuteos *Varje slag mitt hjärta slår:
anteckningar från mitt liv* ilmestyi 2009

Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 2009.

Copyright © Claes Andersson 2009

ISBN 978-951-0-39364-2

Kustantaja WSOY
Yhteistyössä Bonnier Books Finland

Painettu EU:ssa

”Onko ihmisellä oikeus kärsiä vaikka asiat ovat hyvin?”
(Carl Johan De Geer)

”Juuri kun sitä vähiten osaa odottaa, käy niin kuin käy.”
(Ingemar Johansson)

”On totuteltava olemaan kuollut.”
(Gustaf Fröding)

1.

Muistatko kun olimme lapsia?

Kyllä minä muistan. Minä unohdin. Muistan että unohdin.

Ei ole juuri väliä, mistä aloitan. Talo on aina sama riippumatta siitä ryöminkö sisään kellarin ikkunasta vai kiipeätkö palotikkaita ullakkokomeroon. Tuota pikaa päädyn lastenkamariin tai huoneeseen jossa oli rautasänky, liiankin tuttuun makuukamariin täynnä öisiä tuoksujia. Tai sairaalasiin jossa pikkusisko on putkahtanut äidin vatsasta tai äidin isä on juuri kuollut. Tai keittiöön missä isä paistaa kotletteja, tai hieltä ja metallilta lemuaavaan jumppasaliin. Tai kesäkuistille jossa kaikuvat juomalaulut, nauru ja itku, tai huoneeseen täynnä humalaisia vieraita tai kokoushuoneeseen joka on tupaten täynnä poliittisia vastustajia.

Ennen pitkää olen palannut jonnekin, missä äänet ja tuoksut kertovat siitä mitä kerran tapahtui tai minkä minä luulen tapahtuneen. Tai luulen muistavani. Se minkä muistan saattaa ollakin tapahtunut, tai minä saatan kuvitella että se on tapahtunut. Mutta muistan myös paljon sellaista, mitä itse asiassa ei tapahtunutkaan. Minä olen muistin mytomaani, kenties tarkoituksella. Kun olen kyllin monta kertaa toistanut itselleni jonkin tarinan, se muuttuu totuudeksi. Olen ollut mukana jossain

mitä ei koskaan tapahtunutkaan. Muistin taikatemppu: kuvitelma muuttuu myytiksi joka asettuu totuuden paikalle ja kätkee sen.

Minä haluan että muistojeni museo olisi mallikelpoinen, siisti, restauroitu ja suhteellisen nykyaikainen. Silloin voin näyttää sitä ystäväilleni ja vihollisilleni ja opastaa siellä jälkeläisiäni, suloisia lapsiani ja vielä ihanampia, jos mahdollista, lastenlapsiani. Mytologiani tukena on lukuisia albumeita jotka olen perinyt kuolleilta vanhemmiltani, ne on liimattu täyteen pieniä valokuvia vielä pienemmistä ihmishahmoista. Kesäkuvia, matkakuvia, ristiäisiä, häitä ja hautajaisia jotka tekevät näkyväksi ja vahvistavat sen mistä kerrotaan. Tuossahan olen minä, eri-ikäisenä ja -hahmoisena, ajan liukuportaissa, matkalla ylös tai alas.

Vanhat valokuvat haalistuvat vähitellen, hahmojen ääriiviivat ja kasvot hiudentuvat pois, ja samoin käy minun muistoilleni. Kun sitten olen poissa kuvat pysyvät vielä jonkin aikaa ja muistoja kantavat ne jotka jatkavat elämää. Kun ketään ei enää ole muistamassa, ei minuakaan enää ole. Minä olen liittynyt vainajien suunnattoman suureen unohdettuun enemmistöön. Mutta ei murhetta! Energian katoamattomuuden lain mukaan minä olen läsnä yhä ja aina, ravintona, suoloina, hivenenä lämpöä jossain kukassa tai tautia hautovassa bakteerissa. Tai kenties pikku kyynelessä joka hitaasti vierii lapsen lapsenlapsen silmäkulmasta.

Joskus saatan aavistaa mitä olen unohtanut, mutta yleensä unohdus on tiivis ja läpituokematon. Tuollaiset unohdetut muistot voivat kuulemma palautua juuri ennen kuin kuolemme, kun putoamme päistikkaa jostain korkealta tai törmäämme nopeal-

la autolla seinämään. Tai sillä hetkellä jolloin suuri valtimo ratkeaa tai verisuoni aivoissa pettää. Tai kenties sinä hetkenä jolloin sydämen sepelvaltimo tukkeutuu niiden makkaroiden ja läskinviihapaleiden takia joita olemme huimapäisesti sulloneet sisäämme. Silloin voivat unohtuneet muistot kuulemma palata. Mutta minä en tiedä, kukaan ei tiedä.

2.

Alussa me olemme miltei pelkästään lihaa ja biologiaa, ennen kuin sanat vapauttavat meidät mykästä vankilasta. Alku on läheisyyttä, yhteensulautumista, limaa, hikeä, maitoa, virtsaa ja ulostetta, räkää ja kauhua että rinta äkkiä katoaisi. Se on pelkoa ettei kukaan tulekaan kun mahaa nipistelee ja kun parku ei auta eikä äitiä näy. Ja pelkoa, kauhua, uhkaavia ääniä. Isä on taas kotona, sanojen, kirousten ja uhkausten piiskansivalluksia. Kun äiti itkee tulee maailmanloppu ja kaikki on pelkästään tyhmyä.

Mutta miksi äiti ja isä painivat ja ähkiävät joskus yöllä, kun luulevat että minä nukun? Isä on kyllä vahvempi, isä voittaa. Mutta aamulla äiti on kaikesta huolimatta taas jaloillaan, terveenä ja reippaana. Hän keittää puuroa ja isä istuu pytyllä ja vetää vihreätä norttia. He tekivät varmaan sovinnon sitten kun olin nu kahtanut.

Lapsuuteni turvattomuudessa oli turva joka tuntui järkähtämättömältä ja ehdottomalta. Huolimatta pommihyökkäyksistä ja sireenien ulvonnasta keskellä yötä. Huolimatta särkyvistä ikkunoista ja verestä joka muodosti kummituskasvot sänkykamarin lattialle. Huolimatta räjähdyksistä, pommeista jotka ujelsivat ja putosivat suoraan päämme yläpuolelle kun istuimme pimeässä halkokellarissa Korkeavuorenkatu 17:ssä. Se turva oli

äidin läsnäolo, hänen sylinsä, äidin käsi joka silitti kasvojani ja hiuksiani.

Missä isä on? Isä on poissa. On sota. Talo palaa, ihmiset kirkuvat ja makaavat kuolleina kadulla (Näinkö minä sen todella? Vai puhuttiinko siitä vain?). Mitä kuollut tarkoittaa? Karamelli suussa Korkeavuorenkadun halkokellarissa yöllä. Isä suojelee äitiä ja minua ja isosiskoä. Hänellä on tykki jolla hän ampuu ryssiä. Hän ampuu alas kaikki lentokoneet jotka ovat tulleet tappamaan meidät pommeillaan ja kuularuiskuillaan. Hän on täällä meidän kanssamme vaikka onkin poissa. Katolla ei vaaraa, äiti sanoo. Isä on katolla. Ei vaaraa. Minä rauhoitun. Mutta äiti vapisee ja yrittää olla vapisematta kun minä katson. Isosiskolla on sylissä nukke. Sen nimi on Molly ja se on silmäpuoli.

3.

Yli 40 vuotta sitten minä aloitin lääkäriopinnot Helsingin yliopistossa. Vuotta aiemmin olin kirjoittanut ylioppilaaksi, kaksi laudaturia, kolme cum laudea.

Minut oli pettänyt ja kavaltanut suuri ensirakkauteni B, jonka mielestä tomppeli Henkka oli parempi sängyssä. Henkka oli isompi kuin minä, hänellä oli enemmän rahaa ja varmasti isompi kulli. Minä surin ja suunnittelin hirttäytymistä. Yritin unoh-
taa ja onnistuinkin, ajan ja jalkapallon avulla.

Aloin harjoitella viinan juomista ja humaltumista. Rakastuin tulevaan vaimooni. Pääsin eroon poikuudesta.

Sain tippurin eräällä Kööpenhaminan matkalla.

En päässyt lääketieteelliseen tiedekuntaan ja aloin lukea ke-
miala, fysiikkaa ja biologiaa tulevaa pääsykoetta varten. Pääsin lääketieteelliseen toisella yrittämällä.

Sitten oli ryhdyttävä pänttäämään, hellittämättä. Paksuja pape-
ripinkkoja, lääkekemiaa ja anatomiaa saksaksi, farmakologiaa
tanskaksi (ahdistusta vastaan: pieni lasi portviiniä kerran tun-
nissa), loputon sivumäärä taottavana vastahakoiseen kalloon.

Muistan ajatelleeni usein, että jos joku olisi latonut kirjavuoren eteeni ennen kuin aloin opiskella, en olisi koskaan aloittanutkaan.

Musiikki ja kirjat ja tytöt olivat ne virvoittavat lähteet, jotka esitivät minua nääntymästä janoon ja muuttumasta lukukoneeksi vailla omia ajatuksia ja omaa elämää.

Vasta silloin, parikymppisenä, minä todella kiinnostuin tulevasta lääkärinammattista. Näin edessäni pitkät rivit halvautuneita ja vaurioituneita ihmisiä jotka odottelivat että minä tulisin lohduttamaan heitä, ottaisin heidät syliin, parantaisin heidän sairautensa ja lievittäisin heidän tuskaansa.

Mutta ennen kaikkea halusin oppia kirjoittamaan ja tulla vähitellen oikeaksi kirjailijaksi joka julkaisee kirjoja joita muut saattavat lukea.

Ja lisäksi halusin oppia soittamaan jatsia niin kuin Art Tatum tai Fats Waller tai Oscar Peterson.

Ja ajattelin, että saisipa nussia niin usein kuin haluaa jonkun kanssa joka myös haluaa nussia. Miksi en ollut syntynyt naiseksi? Silloin nussisin sellaisten kanssa kuin minä, taukoamatta, vuorokauden ympäri yötä päivää. Maissa, merillä ja ilmassa.

4.

16-vuotiaana sain ensimmäisen ammattimuusikon työni syntisessä ravintola Espilässä Pohjoisella Rautatienkadulla, se oli kuulu hillittömistä strippareistaan. Tehtäviin kuului säestää pianolla yönmustaa stripparia nimeltä La Bommie. Hän saapui sisään punaisen valon vaatettamana, ilki alastomana, yllään vain valoa heijastavia saippuakuplia. Lanteitaan keinuttaen ja päästellen kujertavia äännähdyksiä hän houkutti kieltään liipoen miehiä ja ukkoja lähipöydistä. He konntasivat eteenpäin ja puhalsivat minkä ikinä pystyivät kunnes kuplat olivat poissa ja ukot viruivat tanssilattialla hengästyneinä ja kasvoiltaan syväänpunaisina. Kuin elokuvassa *He kuolivat saappaat jalassa*, elämästä ja kuolemasta käydyn lähitaistelun jälkeen. Valonheitin himmeni ja La Bommie katosi verhon taakse.

Minun tehtäväni oli loihtia eroottisia akustisia tehoja pianolla, kiihottavia tremoloita, bassoklaviatuurin jylinää, nopeita vetoja diskantista bassoon molempien käsien peukaloilla.

Minä kiihdyin aika lailla, haaruksissa kiristi ja minä huhkin tehdäkseni vaikutuksen maagiseen rakkauden jumalattareen. Tämä oli ensimmäinen varsinainen taiteilijantyöni. Voiko olla ihanampaa kuin tämä ammatti! Myöhemmin näin että tuo jumalatar otti huoneessaan privaalisti vastaan herroja esityksen

jälkeen. Mikä petos! Minä vihasin häntä! Päätin että jätän hänet enkä enää koskaan himoitse häntä.

Minä olen Kaksonen. Kaksi tai useampia henkilöitä samassa ruumiissa. Kentauri. Puoliksi ihminen, puoliksi pukki. Halu ja unelmat sojottivat eri suuntiin, tuskin olin lumoutunut jalkapallosta kun kirjat jo imivät minua magneettisen armottomasti puoleensa. Mutta sitten minut vei jatsi. Ja ihanat tytöt, heidän pehmeät huulensa, pienet rintansa ja vastustamaton nauru. Ja seuraavassa hetkessä tuli jotain muuta, elokuvat – *Gunga Din*, *Batanpatrulli*, *30 sekuntia Tokion yllä*, *Tom ja Jerry*, *Lassie come home* – ja rusettiluistelu Johanneksen kentällä, soittaminen bändissä.

Elämän tarjoomuksilla ei ollut rajaa. Säntäilin yhtä aikaa joka suuntaan, pysyvää oli huimaus, hämmennys ja intoutumisen krapula. Mutta myös onni, himo saada lisää kaikkea tätä ihannutta.

Rikhardinkadun kirjasto oli tulvillaan kirjoja. Luin kaiken minikä käsiini sain, peräperää ja sikin sokin lehtiä ja aikakauslehtiä, *Tarzania*, *Bigglesia*, *Topeliusta*, *Kafkaa*, *91:an Karlssonia*, Andre Gidétä ja Nils Ferliniä, Selma Lagerlöfiä, *National Geographica*, *Nordisk familjebokia* ja Freudin *Unien tulkintaa*.

Rakensin kirjoista itselleni piilopaikan ja kuningaskunnan. Isä ja äiti eivät päässeet sinne. Eivätkä sisarukseniakaan. Sitä maailmaa hallitsin minä. Otsaani oli kirjoitettu: Varokaa! Pääsy kielletty! Miinoitettu alue!

Yhdellä kotimme kirjahyllyistä nahkakantiset komeat *Nordisk familjebok* -tietosanakirjat peittivät taakseen kiellettyjä kirjoja. Kaikkein kielletyimpiä olivat muistaakseni *Aina vain Amber*, *Rakkautta ja kuolemaa Balilla* sekä *Levoton veri*. Niissä kuvattiin sukupuoliyhdyntää kuvaamatta sanallakaan sukupuoliyhdyntää. Muistan kiihottavat rivit *Levottomasta verestä* (vai oliko se sittenkin *Aina vain Amber?*) joilla nainen ja mies kohtasivat ensimmäistä kertaa laivan hytissä: ”...äkkiä kaikki oli totista totta ja he heittyivät toisiaan kohti kuin näkymättömän käden sinkoamina.”

Se oli suunnatonta.

Ymmärsin että peitelty, kätkeyty, lausumaton oli mielikuvituksen polttoainetta. Jos halusi näyttää jotakin oli kätkeyttävä se.

5.

Luin lääketiedettä kuusi vuotta, 25-vuotiaana minusta tuli lääketieteen lisensiaatti. Koko 60-, 70- ja puolet 80-luvusta työskentelin eri mielisairaaloissa, mielenterveystoimistoissa ja alkoholiklinikoilla. Jokusen vuoden ajan minulla oli myös yksityispotilaita pitkäkestoisessa psykoterapiassa. Samaan aikaan jatkokoulutin itseäni psykoterapeutiksi omalla kuuden vuoden terapialla ja kuuden vuoden teoreettisilla opinnoilla Therapieäätiössä.

Siitä kaikesta olisi paljonkin kertomista mutta tahdon toistaiseksi hypätä keski-ään yli ja aloittaa lopusta, tai läheltä loppua.

Muutama vuosi sitten minun medisiinarikurssini vietti nelikymmenvuotisjuhlaa. Alun perin neljästäkymmenestä kurssilaisesta oli läsnä kaksikymmentäneljä.

Aloimme opiskella helmikuussa 1956, samana vuonna jolloin Neuvostoliitto raiskasi Unkarin. Muistan miten heikoksi ja avuttomaksi tunsin itseni kun luin kuvauksia murhatuista ja kuolemaa halveksivista opiskelijoista. Hyväuskoinen ja naiivi osa minusta särkyi. Harhaluulot ihmisen hyvyydestä paljastuivat pelkiksi harhaluuloiksi, koko maailmankuvani meni palasiksi. Samalla minä havahduin ja eloon heräsi jokin mikä ei sen

koommin ole jättänyt minua rauhaan. Tottahan olin lukenut keskitysleireistä ja Stalinin terrorista, ja olin tietoinen siirto-
maavaltojen julmuuksista Afrikassa. Ja paljosta muusta.

Mutta se mikä tapahtui Budapestissä satutti minua aivan eri tavalla, konkreettisesti ja armottomasti. Tällainen maailma siis oli. Tältä näyttävät vallan ja sorron kasvot! Tähänkö sosialisminä olin uskonut? Ihminen ei ollut koirankikkarankaan arvoisen.

Kiihtyneessä mielentilassa kirjoitin ensimmäisen poliittisen runoni ”Jossakin teloitetaan kaksikymmentäneljä opiskelijaa”. Aikakauslehti LIFE:n erityisliite paljasti kuvissaan miehitysvallan raakuuden, julmuuden ja sadismin koko määrän. Tankit murskasivat ihmisiä, heitä teloitettiin hirttämällä tai ampumalla. Neuvostopanssarit olivat sorron ja epävapauden tappokoneita.

Meidän medisiinarikurssimme siis tapasi nyt, 40 vuotta myöhemmin viettääkseen juhlapäivää Eiran sairaalan juhlatiloissa, ja tapaaminen oli vastoin odotuksiani kiintoisa. Eira on vanha jugend-talo joka toimii yksityissairaalana ja lääkäriasemana. Juhlatilat sijaitsevat kolmannessa kerroksessa, huone on spartalaisesti sisustettu, seinillä vanhoja ylilääkärien muotokuvia. Me tervehdimme, vaihdoimme kohteliaisuuksia ja poskisuu-
delmia, päyylimme toisiamme, söimme voileipiä ja joimme punaviiniä.

Kuusi tai seitsemän meistä oli ehtinyt kuolla, jotkut oman käden kautta. Kaksi oli Amerikassa professoreina. Yksi laitoshoidossa dementian takia.

Kun lääketieteen kandidaatteina kävimme psykiatrikurssia Lapinlahden sairaalassa, professori Martti Kaila sanoi eräällä luennollaan: ”Kolme teistä tulee tekemään itsemurhan.” Me katsahdimme silloin toisiimme epäilevinä ja hivenen huvittuneina. Mutta totisesti hän oli oikeassa.

Me Eiran sairaalaan kokoontuneet puhuimme ensin pari tuntia sairauksista – nyt enemmän omistamme ja lasten ja lastenlasten sairauksista. Tutkailimme toisiamme vähän syrjäkarein, kuin emme olisi oikein tohtineet katsoa. Kurssitoverini olivat paljon vanhempia kuin muistin. Minä itse olin samanlainen kuin muistin. Parin oluen jälkeen alkoi tuntua kuin noita neljäkymmentä vuotta ei olisi ollutkaan. Vitsiniekat kertoivat samoja juttuja kuin neljäkymmentä vuotta sitten. Ne joilla oli ollut taipumusta humaltua, alkoivat nytkin tulla känniin. Taantumusuoret olivat muuttuneet taantumusvanhuksiksi ja hiukan pönöttäviksi. He olivat leppeän lupsakoita. Joko kaljupäitä tai valkohapsisia.

Naispuoliset kollegat olivat vaihtaneet nimeä, monet useaan kertaan, en tohtinut kysyä kuinka moneen. Kaikki näyttivät hirveän vanhoilta, sellaisilta kuin isoäidit lapsuuden mielikuvissa. Paitsi kurssin priimus joka oli yhtä tyttömäinen kuin nuorena. Kaula vain oli vähän kurttuaisempi.

Juuri kun olimme tekemässä lähtöä kotiin päin, joku keksi että voisimme vuoron perään kertoa mitä oikeastaan olimme puuhanneet viimeiset neljäkymmentä vuotta. Kierros kesti kaksi tuntia, oli kiintoisaa kuunnella kollegoiden tarinoita. Tunnistin niin selvästi itseni monien kertomuksista alku-uran epävarmuudesta. Ja voimattomuudesta niitä tauteja vastaan, joita ei

voinut lieventää eikä parantaa. Aloin tuntea lämpöä ja heikkoa yhteisyyttä, olin unohtanut että kurssin alussa olin kokenut samanlaista. Kurssitoverini vaikuttivat ylipäättään tyytyväisiltä ja aika ylpeiltä lääkäriammattistaan. Kutsumuksestaan, sanoi joku. Me vielä elävät olimme ilmeisesti selvinneet varsin hyvin. Ainakin ammatillisesti. Kaikki olivat erikoistuneet. Jotkut olivat tai olivat olleet kirurgeja, jokunen oli silmälääkäri, yksi oli ollut neurologian professori ja ruvennut sitten kirjailijaksi, yksi oli ollut farmakologian professori, yksi oli aivojen biokemian tutkija, yksi oli ollut hyvin korkea lääkintäkenraali.

Kuolleet tai muuten poissaolevat ohitettiin hienotunteisella ja jymisevällä hiljaisuudella.

Jossakin vaiheessa pohdin mielessäni sitä ettei kukaan meistä edes maininnut J:tä, kurssin menestyneintä kirurgia ja ylilääkäreitä, joka vasta pari kuukautta sitten oli tehnyt itsemurhan epätavallisella ja julmalla tavalla. Itsemurha oli yllätys, koska J oli vaikuttanut meistä kaikista tynnimältä, vakaimmalta ja kaikin tavoin sopeutuneimmalta. Sanottiin että hän oli potilaitensa rakastama ja työtovereidensa kunnioittama. Vaikka kuka pa tietää?

Minä olin aiemmin saanut tietää hänen itsemurhansa yksityiskohdista. Hän oli ajanut autollaan kesämökille Itä-Suomeen lähelle Mikkeliä, hän oli sieltä kotoisin. Siellä hän oli virittänyt köyden koukkuun ullakonportaisiin. Hän oli rasvannut köyden vaseliinilla, pujottanut silmukan kaulaansa ja istuen takakenossa jyrkissä portaissa ryypännyt pullollisen viinaa. Tultuaan niin humalaan ettei enää pysynyt istuma-asennossa hän jäi roikkumaan silmukan varaan ja tukehtui hitaasti. Hänen vaimonsa löysi hänet seuraavana iltana.

J oli silloin tällöin ottanut minuun yhteyttä vanhana kurssito-
verina ja pyytänyt neuvoja isoveljensä suhteen, josta hän oli
huolissaan veljen toistuvien masennuskausien ja itsetuhoisen
käytöksen takia. En ollut koskaan tullut ajatelleeksi että hän
veljensä ongelmista puhuessaan oli kuvannut itseään.

Kuinka ihminen voi olla noin huomiokyvytön ja tyhmä?

6.

Kun tuli minun vuoroni kertoa – olin piirin toiseksi viimeinen – huomasin että kartoin sitä mikä oli tuskallista ja tuntui kiusalliselta, kaikkia todellisia virheitäni, petoksiani, epäonnistumisiani ja möhläyksiäni. Vältin puhumasta avioerostani, sekavista rakkaussuhteistani ja lasteni sairauksista. Pelkurimaisesti pysyttelin pintakerroksessa ja piilouduin pikkuvitsikkäiden anekdoottien taakse. Minulla on lapsesta lähtien ollut tapa kuitata epämiellyttävät asiat vitsailulla. Se oli minun keinoni selvitä häpeästä, paljastumisista ja rangaistuksista. Olisikohan minusta ilman tätä pahaa tapaa tullut vieläkin yksinäisempi?

Siinä minä olin vanhojen kavereitten joukossa ja olin yhtäkkiä hermostunut. Miksi? Minkä takia?

Kerroin kuitenkin ensimmäisestä oikeasta lääkärintoimistani kesällä 1959 jolloin olin 22-vuotias lääketieteen kandidaatti ja sain työn Eskilstunan mielenterveysklinikan apulaislääkärinä. Psykiatrasta kokemusta ei juuri ollut. Olin yhtä nuori kuin mil-tä näytin ja asiaa auttaakseni kasvatin piskuiset harvat viikset. Kun vaimoni parin viikon kuluttua tuli käymään, hän sai ensin epilepsian kaltaisen naurukohtauksen ja väitti sitten, että minä näytin parittajalta ja ettei hän aikonut näyttäytyä kanssani julki-suudessa ennen kuin ajaisin viikseni pois.